

Nästan hälften av världens befolkning saknar idag tillgång till rent vatten, toa och avlopp. I Afrika söder om Sahara rör det sig om 64 procent och i många länder, till exempel Etiopien, är situationen ännu värre. Där ligger siffran på närmare 90 procent. För att nå FN:s millenniemål, att halvera andelen människor utan tillgång till grundläggande sanitära faciliteter fram till år 2015, måste antalet människor som får tillgång till toaletter och rent vatten i Afrika söder om Sahara fyrdubblas, från nuvarande sju miljoner per år till 26,7 miljoner människor per år. För att sätta fokus på frågan har FN utlyst 2008 till *International Year of Sanitation*.

Atija Ali och Issufo Buanami från miljögruppen NUSA ordnar möten med Ilhas invånare för att övertyga om nyttan av latriner i husen.

Foto: Eva Sandberg

De flesta föredrar stranden framför egen latrin

Ilha de Moçambique är en ö som har nästan allt för turisterna – en intressant historia, vackra byggnader, ett tropiskt klimat och sandstränder. Men stränderna är nedsmutsade för de flesta hushåll saknar toaletter eller latriner. "Jag ska gå på stranden", säger man, och menar "gå på toaletten".

– **DET BOR 17 000 PERSONER** här nu, men ön borde ha högst 5 000 invånare, säger kommunalrådet för stadsplanering och miljö, Hamur Abdulramane.

Avsaknaden av latriner är ett stort problem men ännu är inte hela befolkningen övertygad om det. Högst 20 procent av öns befolkning tycker att det är bra med latriner, menar Hamur Abdulramane. Med så stor befolkning blir det ohållbart.

– Vi vill ha våra stränder rena och vill inte att barnen ska växa upp med att gå på stranden på morgonen med mamma och förrätta sina behov. En latrin i varje hus är vår målsättning.

Kommunen arbetar via NUSA, det lokala miljöprojektet som

svenska Afrikagrupperna hjälpte miljödirektionen i provinsen att starta på 1990-talet.

– NUSA gör ett bra arbete, säger Hamur Abdulramane. Dels försöker de påverka och uppmuntra befolkningen, dels bygger de latriner till de fattigaste. Andra, som bedöms ha råd att bygga själva, kan få hjälp med visst material.

95 latriner sammanlagt har NUSA hjälpt till att bygga sedan latrinprojektet startade år 2005, berättar koordinatören Issufo Buanami, när han följer med för att titta på några av husen i bostadsområdet Marangonha.

Utanför Sifa Ussenes hus sitter barnbarnen och slickar i sig

det sista av morgongröten. Huset har några väggar men nästan inget tak. Latrinen är det finaste rummet i huset. Ren och välstädd trots att vi kommer helt oannonserade. Det finns flera spannar fyllda med vatten bredvid.

– Nu behöver vi inte gå på stranden längre, det är så skönt. Alla använder latrinen, säger Sifa Ussene.

ILHA DE MOÇAMBIQUE gav namn åt landet Moçambique och gjordes till landets första huvudstad av portugiserna efter att i hundratals år varit en arabisk handelsort. Många andra kulturer och folk har genom tiderna gett sina bidrag till öns särdrag.

Norra delen av ön är bebyggd med pampiga stenhus varav många nu är ruiner. I söder bor de flesta av lokalbefolkningen tätt tillsammans i enklare hus med stråtak. Hela ön, som bara är tre km lång och 300–400 meter bred, är bebyggd och förklarades som världsarv av FN/UNESCO 1991. En del hus har renoverats men andra förfaller allt mer för varje år som går.

Antalet invånare växer ständigt. Många flydde hit under inbördeskriget då ön ansågs vara säker, inga strider förekom här. Med ett växande antal invånare har det traditionella sättet att förrätta sina behov på stranden blivit ohållbart. Myndigheter och såväl lokala som internationella organisationer verkar för att få bort denna vana.

UNICEF HAR VARIT OCH PRATAT MED BARNEN i skolorna om vikten av att hålla stränderna rena. Aktivisterna i NUSA håller möten och använder sång och dans för att påverka genom de traditionella kvinnliga tofugrupperna, men går också runt i husen och pratar. Den statliga administrationen har lovat att renovera öns offentliga toaletter.

Ungdomsföreningen Olakana Wa Miravo, som främst har

— Vi bar cement, vatten och stenar. Och vi gjorde själva bambuskyddet runt omkring, berättar Sakina Zamane, som tillsammans med sin dotter hjälpte till att bygga den egna latrinen.

Foto: Eva Sandberg

hiv/aidsarbete på programmet, har också en miljögrupp som städar stränder och informerar i bostadsområdena.

– Latrinbyggena finansieras av DANIDA genom dess stöd till sju kommuner i norra Moçambique, men det räcker inte. Hade vi haft mer pengar skulle vi byggt många fler latriner snabbt och kunnat få bort kanske 50 procent av föroreningen på stränderna, säger Hamur Abdulramane.

– Det behövs dessutom latriner på fastlandet där stränderna också smutsas ned, fortsätter han.

Det går inte att gräva så djupt på Ilha de Moçambique, mycket snart stöter man på sten och ibland vatten. Så de grunda latrinerna riskerar att fyllas snabbt eftersom det kan finnas upp till 30 personer i ett hus. Hur planeras tömningen av latrinerna?

– Vi har blivit lovade två bilar med sugmekanism och långa slangar, bilar kan inte köra in i bostadsområdena, men vi vet inte när och om vi får dem, säger kommunrådet Hamur Abdulramane.

HAFIZ JAMÚ, LEDARE FÖR ETT AV ÖNS ÅTTA muslimska brödraskap, är överens med kommunen om behovet av latriner. Förutom att det försämrar möjligheterna till turism och att det smutsar ner miljön är det genant att se kvinnor visa sin kropp offentligt. I den traditionella moçambikiska kulturen är kvinnokroppen från midjan till vristen alltid dold.

Kanske är det därför Sakina Zamane som hjälpt till att bygga latrinen 2006 till sitt hus där hon bor med åtta barn och barnbarn leende utbrister:

– Det är underbart att ha en egen privat latrin. Nu behöver ingen i detta hus gå på stranden mer.

EVA SANDBERG
Ilha de Mocambique